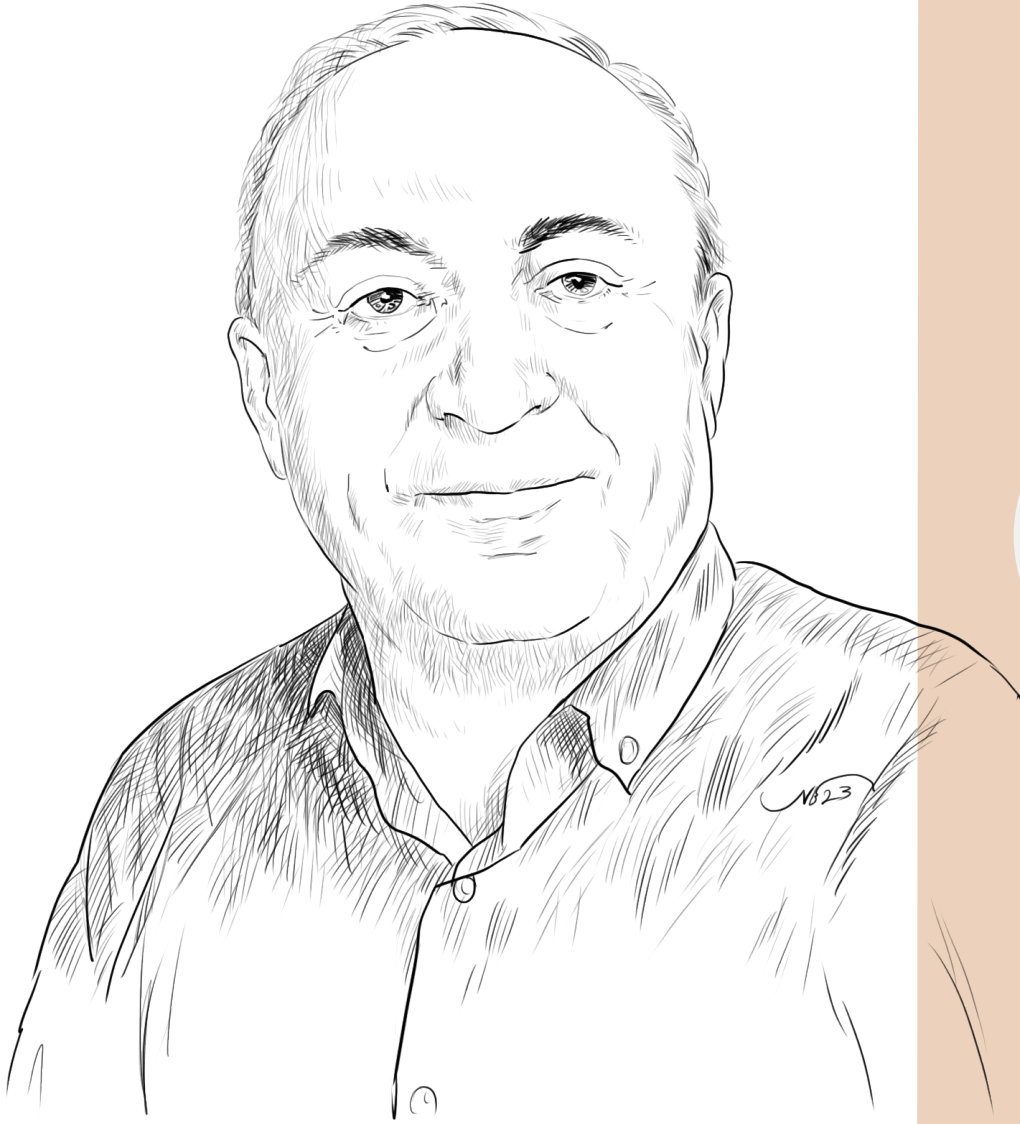


دیدار



دیدارا پۆیتیکای دگەل هەلبەستخان ئەدیب چەلکی

پۆیتیکا
۸۹

ژمارە (۴)
هەلەنا
۲۰۲۳

ئەدیب چەلکی:

ستران دیوانا کوردایە و جەئ وی ل جەم کوردان گەلە کئی بلندە

هۆزانقەنە کئی نافدارئ کوردە، هەلبەستە سترانکی دنقیسیت و گەلە ک ژ تیکستین وی بووینە شاکارین مەزنین هونەری، هەتا نە سئ دیوانین وی چاپ و بە لاقبوونە ب فی ئاوی: سترانین زئی ی چاپا ئیکئ ۱۹۸۹ ل ناف شۆرەشئ. چاپا دوئی ۲۰۱۷ ل دەهۆکئ. دارا چل ئاواز چاپا ئیکئ ۲۰۱۰ ئیکەتیا نقیسەران تایی دەهۆکئ. چاپا دوئی ۲۰۱۱ بنگەهئ لالش ل دەهۆکئ. چاپا سئ ۲۰۱۲ کە نالی فین. تی. فی ل دەهۆکئ. پینلستانکین کۆچەر ۲۰۱۶ ل بە یروت - لبنان. دو دیوانین شیعیری ژ ب نافین (پیشمەرگە) و یا دن ژ (پەری و فەنار) هەرەسا دیوانەکا یان هەلبژاردەکا وەرگێرای (ژ هەر پینج دیوانین من) بۆ سەر زمانئ عەرەبی، دگەل چەند فە کۆلین و پەرتۆکین نە چاپکری ژ د وارین تۆرە و هونەر و دیرۆکا سیاسیدا دئامادە نە بۆ چاپکرنئ. دگەل بە لاقبوونا دەهان گۆتارو نقیسینان ب عەرەبی و کوردی د رۆژنامە و گۆفاراندا.

نازری، شاها سترائی، کیشہ بچم، ئەز و تو، ل بەندا تە، تو چوو، سومبولا کوردستانی، ئالا یا کوردستانی، چیرۆکا ژيانی و گەلەکیڻ دن.

ئەدیب چەلکی چەند هەولدايە بێتە ھۆزائفاھە کۆردستانی و ل پارچین دی ژێ تیکستین وی ببتە ستران؟

ھەر ل دەسپیکاکا چیرۆکا من دگەل نقیسیڻیدا، من ھەموو کارین خۆ ب ھەستەکا کوردستانی و ب کرمانجی یەکا بەرفرەھ (نە یا ھەریمی) نقیسی نە.

ستران دیوانا کوردایە

و جھن وی ل جەم

کوردان گەلەکیڻ

بلندە

ئەفە ژێ تیکە ژ وان ئەگەرین عەشق و ھەزە ھەلبەستین من د ئاف کوردستانا مەزن و ھونەرماندین پارین دی یین کوردستانیدا گەرمکری و گەلەک ژێ ستراندی.

دەما دبیژین "ھەلبەستفان" گەلەک ئاف دتینە سەر ئەزمانی مە، لئ دەما دبیژین، ھەلبەستا سترائی، ئافئ ئەدیب چەلکی دەیتە بۆ مە دەیت، ئەدیب چەلکی بۆچی ئەف ئافارە ھەلبیژارتیہ؟

راستە، ل دەسپیکاکا من دگەل ھەلبەستێ ل سالا ۱۹۷۹ئی، من ھەلبەست ب ئاویەکیڻ گشتی دنقیسی، ب تایبەت ژێ ھەلبەستا ئازاد، لئ پشتی سەرھەلدانا بہارا ۱۹۹۱ئی من گرانییا خۆ بەردا سەر نقیسینا ھەلبەستا سترائی، ژبەر گەلەک ئەگەر، ژ وان..

من ھندەک مژارین

نوی یین ئینایە

ئاف ستران کوردی،

کو ئەز ییناھەسم

کەسی بەری من

ئەو دەرگەھ

ئەکرین

تیک: ستران دیوانا کوردایە و جھن وی ل جەم کوردان گەلەکیڻ بلندە. دو: ب ریکا سترائی دئ پەیا ما مروقی زویتر دگەھیتە خەلکی، چونکی ستران ب خۆ کارەکیڻ جەماھیری یە و پرائیا خەلکی ھەز ژێ دکەن. شیعەر ب تنئ یا ھەلبیژاردئ (نخبە) ئ یە. لئ چاخئ ئەز دبیژم (شیعرا سترائی ھەموو بۆ خەلکی یە) راما ن

ئەو نینە کو سەدئ سەد ھەر وەکی ریباز و مژارین بەرئ بنقیسین بێت، بەلکی نوپخوازی و نوپژەنکرنا بەردەوام د ھەلبەستا سترائیدا ژێ پیدقی یە و ھەموو پیکولین من ئەون کو نوپژەنکرنا کئ - ل گۆرە پرنسیپین وی و ل گۆرە

سپاس کو تو مێھفانئ کۆفارا پۆیتیکای..

سوپاس بۆ گۆفارا ھەوہ ژێ ل سەر قئ دیداری. بێگومان فالاتیہکا بەرچاف ھەبوو د فی واریدا، کو گۆفارەکا تایبەت بۆ شیعری ل بەھدینان ھەبیت. کانئ چەوا گۆفارا لبنانی (شعر) ئەوا یوسف الخال ل ۱۹۵۷ ل بەیروتئ دامەزراندی و پاشی چەند شاعرین وەکی ئەدونسی وان تیدا پشکداربووی و رۆلەکی مەزن د خزمەتا شعرا نویدا ل وەلاتین عەرەبی دیتی، ھیشیدارم گۆفارا ھەوہ یا بەردەوام بیت و رۆلەکی مەزن د خزمەتا شعرا کوردیدا ب بێت.

"سەری گارە ی ھەر ئافا کە

تو وارئ من ناچەرینی"

بۆچی ئەف ھەلبەستە چوو د دلئ خەلکید، یان ب گشتی ئەو چ ھەلبەستە ل گەل خەلکی دژیت و دئ مینیت زندی؟

ھەلبەستا (شفانئ گارە) یان سەری گارە (دگەل ئاوازو دەنگئ خۆش ھونەرماند زەکریای) د وەختئ خۆدا (۱۹ رۆژان بەری رژیما سەدامی بکەفیت) ھاتە بەلافکر و دەرپرینەکا جوانا ئەدەبی و راستگۆیانەبوو ژ ھەستا خەلکی کوردستانی بەرامبەر زۆرداریا بێسنۆرا رژیما سەدامی. ب دیتنا من ھەر بەرھەمەکیڻ ھۆسا بیت و د وەختئ خۆ یئ گونجاییدا بەلافبیت، د ئاف خەلکید دئ ھەری زندی بیت.

کیش بەرھەمی ئەدیب چەلکی نامریت؟

بێگومان من ھەموو بەرھەمین خۆ دقین و دخوام ھەموو زندی بێن، لئ ئەگەر پرسیار ئەو بیت کانئ ل ئاف خەلکید کێژان بەرھەمین من زیدەتر دەبەلاقن، دقیت خەلک قئ بەرسقئ بدەت، نە ئەز.

کیش بەرھەمی تە ل دەف تە گەلەک یئ تایبەتە؟

ئەفە ژێ نیزیکی پسارا بووری یە، لئ ئەز دکارم ئافئ چەند نمۆتین گەلەک د تایبەت ژ ھەلبەستین خۆ ببیژم، وەکی : عەشقا من و زئ ی، شەفستان، سیزدە سیارین بەھدینان، کانی ئەقینئ، دلبر، بەیتا لالش، شیخ عەبدولسەلامئ بارزانئ، کاروانئ پیروز، پێشمەرگە، شنگال، زمانئ دایئ، زمانئ کوردی، پەیفقین شەرمزار، میرا پەریا، پەریناز، خوزی من تو نەدیتبای، خاما سەردەم، وینا بتنئ بگرە، قیامەتا عەشقئ، پەیفقین



فەیسەل مستەفا حاجی و ئەدیب چەلکی

(دارا چل اواز) سترا (ژینگەه) یا لۆکا زاهر

بەدرخان سندی ئیک ژ هەلبەستفانین قوناغا نوویا ئەدەبێ کوردییە، رۆلی وی د پیشخستنا تیکستا سترا ئیدنا چەوا دبیین؟

دکتۆر بەدرخان سندی خاندنگەها هەلبەستا سترا کوردی یە و مامۆستایێ مە هەمیانه. رۆلەکی مەزنی هەدی پیشخستنا هەلبەستا سترا نوویا کوردیدا. رشتا وی دەرووناسی یە (علم النفس) و گەلەک ب شارەزایی هەلبەستا خۆ دنقیسیت. ب دیتنا من نوێزەنکرنا هەرا مەزنا وی دەهلبەستا سترا ئیدنا کری ئەوه، کو وی جفاکی کوردی باشی ناسکری و ب زمانی پاکێ جوتیارێ کورد دگەل جوتیارێ کورد و جفاکی کوردی ئاخفتی یە، چونکی ل سەردەمێ گەنجاتییا وی پرائیا خەلکی کوردستانی ژ جوتیار و خەلکی گوندا پیکدەها، بەلکی حەتا نوکە ژێ ریژەیا جوتیار و خەلکی گوندا ل باژیریت کوردستانی گەلەکا بلندە و گەلەک باژیریا ژێ تێ جلیکن ئەورویان ل بەرن، لئ هەر ل سەر سبستەما جوتیاران دژین، لەوا دکتۆر بەدرخان پرائیا ئامیرین ژیا نا جوتیارین ب زمانەکی خۆش و

زانینا خۆ - د هەلبەستا سترا ئیدنا ژێ بکەم، چونکی نقیسین بەرپساری یە و نابت مرۆف وەختی خەلکی ب هەندەک سترا ئین فالو لاواز قە بیەت. ژبلی فورمێ هەلبەستا سترا ئین (کو دقیت نوێزە کرن ویری ژێ قەگریت) من هەندەک مژارین نووی یین ئیناینە ناف سترا نا کوردی، کو ئەز پینا حەسم کەسێ بەری من ئەو دەرگەه قە کربن. بۆ نمۆنە ل رۆژا جیھانی یا ژینگەهێ ل سال ۲۰۰۸ ئی من هەلبەستەکا تابیەت ل سەر ژینگەهێ نقیسی و هونەر مەندا هیژا لۆکا (شاناز) زاهر کرە سترا و د ئەلبوما خۆ یا نەخریدا (س.م.س) ل ۲۰۰۹ ئی بە لاقەر، لئ چونکی نەکرە فیدیو کلیپ، کیم کەسان بەیست.

خەم و سەمیانا مە یە
ژێدەرێ مانا مە یە
گەمیانا هەموو زیندی یا
ژینگەه ژیا نا مە یە
(سەر بەند)

گەر با یە گەر ئاخ و ئاف
گەردوون و ئاسمان و تاف
جانەوەر دارو گیا
ب پاریزن وان هەرگاف .

ئەدیب چەلکی ل بەر دەرگەهێ کلیة الشریعة - جامعة بغداد
ل بەغدا ۱۹۸۰





موئەيد تەيب و ئەديب چەلکى، بەغدا ١٩٧٩

”هەڤال پەيڤيڤن تە بوون کانيەک

دلین هزار و گەنج و لاوان

ل هەڤ کۆم کړن”

تە ئەڤ هەلبەستە بۆ کى نڤيسییه، رۆلئ وى د ئەدەببىاتا
کوردیدا چەوا دىبىنى؟

ئەو هەلبەست (پەيڤيڤن تە) من بۆ هەڤالئ خۆي هێژاوا
گەلەک نيزیک شاعري مەزنئ کورد موئەيەد تەيب ل سالا
١٩٨٠ ئ ل بەغدا نڤيسى يە. من مالباتا وان باش دناسى،
چونكى براين وى مامۆستا عەبدولعەزیز تەيب هێشتا ل
دهۆكئ ل چارسالين خۆشپين پشتي بەيانا ١١ ئادارا ١٩٧٠ئ،
ئيك ژ بەرپرسين مە بوو ل ئيكەتيا قوتابى يين كوردستانئ ل
دهۆكئ، پشتي هنگى بوويه مامۆستا ل گوندپن دەڤەرا مە يا
رۆژهلاتى ئاميدپن و تيكههلبەستە كە باش د ناڤهرا مەدا چيپوو.
من ناڤئ موئەيد بهيستبوو، لئ ژ نيزيك من نەديتبوو. ل
دەسپيكا سالا خاندنئ ١٩٧٨ - ١٩٧٩ ئ ئەز ل كۆليژا
شەريعتى ل زانكۆ يا بەغدا هاڤه وەرگرتن. كاك موئەيەد
تەيب ژى ل هەمان زانكۆيئ ل كۆليژا قانونئ هاتبوو وەرگرتن،

بۆ رامانەكانەتەوى - نيشتمانى دەهەلبەستين نافدارين خۆدا
بكارئينان، وەكى ستراين (بەپەرە دستار، بيړيقانئ، تەشيب
پرپسە، بالافين، هەسپئ منو، بويكا كوردا، ئەى فەلەك... بۆ
چى نيرگس چرمىسين) و هزرين گەشپن خۆ تيدا دگۆتن و
خەلكى ژئ فامدكر. ئەڤه و ژ بلى پيزانينين بەرفرەهين وى
دوازين دىرۆكئ، تۆرەى، فەلسەڤئ و گشتيدا.

كارىگەرييا وى ل سەر تە هەبوويه؟

كارىگەرييا دكتور بەدرخان سندی و هەلبەستفانين وى
سەردەمى يين ستراين، وەكى سەبرى بۆتانئ، مەلا تەها مایئ،
تەها محەمەد سەليم ئاميدى (بابئ تەحسين تەها)، مستەفا
ئەتروشئ، فەيسەل مستەفا حاجى و..هتد ل سەر دەستەيپن
پشتي وان ب گشتى هەبوويه، لئ زیدەتر مامۆستايئ من د
هەلبەستا سترايندا فەيسەل مستەفا حاجى يە (ئاميدى يە و
ژ ميژە ل هەوليرئ دژيت و نوکە خانەنشينە) کو دەرچووئ
پشكا كوردى بوو ل زانكۆيا بەغدا. ل دەسپيكا سالا خاندنا
خۆ ١٩٧٨ - ١٩٧٩ ئ ل زانكۆ يا بەغدا، من ئەو ناسكر و
مفا ژ سەربوورا وى وەرگرت. دكتور بەدرخان سندی ل
وى سەردەمى زیدەتر هەلبەستا جۆت سەروا (كو سەروايا
دو ريزكان ئيك بيت) دنڤيسى و كيشين دريژين ١٥ و ١٦
برگهه بكارئينانە. بۆ نمۆنه :

(ئەى فەلەك بۆ تە دنالم بۆچى نيرگس چرمىسين

ئەو چما بەختئ مە هۆيه ئەم بيدۆست و بيكەسين)

دگەل كارئينانا گەلەك كيشين دن و نڤيسينا شيعرا ئازاد
ژئ. لئ مامۆستا فەيسەل مستەفا حاجى دگەل نڤيسينا شيعرا
ئازاد، زیدەتر چارين دنڤيسين و كيشين كورت (ب تايهتى
كيشا هەشت ٨ برگهه) بكارئينان. بۆ نمۆنه :

(تو خەون بووى هەمى گاڤا

تە ژ من بەردان رۆندكين چاڤا

كەلەگرى كەت هەناڤا

نە تو بووى بويك نە ئەز زاڤا)

هەلبەستين من ژى وەكى يين مامۆستا فەيسەل (دگەل
ديوانەكا شيعرا ئازاد)، پړانيا وان چارين، لئ من هەموو
كيشين فولكلورى ژ ٥ حەتا ١٦ برگهه ژى بكارئينانە.

ل بەغدا من ئەو دیت و چار سالین خوش مه پیکه (دگه) ههقلان عماد جمیل، حمید سادق ئامیدی، سەعد ئەتروشی و فهوزی عەبدولقادر هروری و گەلهکین دن) بووراندن. گەلهک شەقین ئەینی ئەز دچوو مه جەم وان ل خەوگەها (قسم داخلی) یی وان (ل صلیخ، وەزیری و رابغة خاتون) و گەلهک شەقان ژێ موئەیهەد دەهاته جەم مه ل خەوگەها مه ل حی السلام ل نیزیکی حی المینور ل بەغدا. ل سالا چاری ل کولیی من بو خو ژۆرەک ل نیزیکی گەرەکا مهیدانی ل بەغدا گرتوو، ئیک دو جارا کاک موئەیهەد و سەعید دیرەشی ب شەقێ دەهاتنه میقانداریا من و

هه‌موو عه‌ره‌بان

ئیک مه‌حمود

ده‌رویشی هه‌ی و

نابنه دو. هه‌موو

کوردان ژێ ئیک

موئەیهەد ته‌یب یی

هه‌ی و نابنه دو

هه‌قچه‌رخا کوردیدا و ب تابه‌تی د هه‌له‌ستا ئازادا کوردیدا (د هه‌له‌ستا ئازاددا من ب خو ژێ مفایئ ژ ریازی وی وەرگری). ئەف مژاره پیدفی قه‌کۆلینن به‌فره‌هه. لئ تئ ب کورتی ئەز دکارم بیژم : هه‌موو عه‌ره‌بان ئیک مه‌حمود ده‌رویشی هه‌ی و نابنه دو. هه‌موو کوردان ژێ ئیک موئەیهەد ته‌یب یی هه‌ی و نابنه دو.

د گه‌له‌ک دیدار و نفیسینن خوه‌دا، ته‌ گۆتییه "ستران

دیوانا کوردایه، بۆچی ستران؟

گه‌له‌ک ژمیژه کورستان دانق‌به‌را روژه‌هلات و روژناقادا (ل سەر دەمێ ئەسکه‌نده‌ری مه‌قدونی و حه‌تا هاتنا هولاکۆ

هه‌له‌به‌ست چاخێ

هاته‌ ئاوازگرن و

بوویه ستران ب

ساناهیت ده‌یته

ژبه‌رگرن و پاراستن

بو به‌غدا ل ۱۲۵۸ و هاتنا ته‌مه‌ره‌نگی ل چه‌رخێ ۱۴ زایینی و حه‌تا نوکه) مه‌یدانا شه‌را بوویه. بو نمونه شه‌ری (گوگمیلا) ل نافه‌را ئەسکه‌نده‌ری مه‌قدونی و داریوشی سیی ل ۳۳۱ به‌ری زایینی ل نافه‌را گو ملی و خازری ل ره‌خ (گرگۆملی) چیبویه،

کو فارس تیدا شه‌که‌ستن. ئاخری شه‌ری عه‌باسی و ئەمه‌ویان ژێ (ل روژه‌هلاتی روقیی) ل سەر زئی یی مه‌زن بوو، شه‌ری سه‌فه‌ویان و ئوسمانیا ل چالدیران ۱۵۱۴ ل جەرگی کوردستانی بوو) و حه‌تا نوکه ژێ شه‌ر دبه‌رده‌وامن. ئانکو وه‌ختی جه‌هک دبیته مه‌یدانا شه‌ران، هه‌موو تشتین نفیسی ژ نافدچن و نامینن، دبێژن کتیا پیرۆزا زه‌رده‌شتی (ئافیسنا) ل سەر ۱۲ هزار پۆستین گای (جلود الثیران) هاتوو نفیسین

هه‌تا سپیدی ل سەر مزارین ئەده‌بی و سیاسی دئاخفتین. سەیدا موئەیه‌د ته‌یب ئیکه ژ دیارترین شاعرین به‌رخودانا (شاعر المقاومة) کوردی ل سەرده‌مێ رژیمی به‌عس و حه‌تا نوکه ژێ. چاخێ ئەز شیعرین وی دخوینم، ئیکسه‌ر دو ناف ده‌یتنه بیرا من، کو ئەو ژێ هەردو شاعرین مه‌زنین به‌رخودانا فره‌نسا نه : پول ئیلوار

(خودانێ هه‌له‌به‌ستا: سه‌ره‌به‌ستی) و لويس ئەراگون (خودانێ هه‌له‌به‌ستا: چاقین ئیلزا) یی. هه‌ردو شاعرین به‌رخودانێ نه (شعراء المقاومة الفرنسية) ل سەر دەمێ ده‌سه‌هلاتا نازی یان ل فرنسا د جه‌نگی جیهانی یی دویدا. هەر وه‌سا شاعرین به‌رخودانا فلسیتین "مه‌حمود ده‌رویش" و "سه‌میح ئەلقاسم" ده‌یتنه بیرا من. روئی وی گه‌له‌کێ دياره د ئەده‌بیاتا ئەدیپ چه‌لکی دگه‌ل کۆمه‌کا پيشمه‌رگه‌یان ل ده‌ق‌ه‌را نیروه‌یان ۱۹۸۸



خودان دەرکه‌فیتە ڤه. چونکی وه‌ختی ئەو ئەکادیمی هاته دانان، دی بنگه‌هه‌کێ خورت و زانستی بۆ پیشخستنا موزیک

پروژۆی پاراستنا

سترانا کوردی و

پیشخستنا وی

ئهرکی حکومه‌تا

ههریمی و

هونه‌رمه‌ند و

بسپۆرین تابه‌ته

د وی واریدا و

دکه‌فیته‌ سهر ملین

ههمیان

و سترانا کوردی ژێ هیتە دانان. ئەڤه داخوازه‌که و هیشیدارم ژ جه‌نابێ سهرۆکی نوکه یێ جڤاتا وه‌زیرین کوردستانێ ریزدار مه‌سرور بارزانی کو ل ڤی پروژهی خودان دەرکه‌فیت و ڤی خزمه‌تا مه‌زن بۆ موزیک سترانا کوردی بکه‌ت.

دڤیت کی دی ل گه‌ل ته‌ ملن خوه‌ ببه‌ به‌ر وی پروژهی؟

دڤیت هه‌موو هه‌لبه‌ستفانین سترانی، موزیکژهن و سترانیژ ژێ (تیکه‌تیا هونه‌رمه‌ندان و تیکه‌تیا نقیسه‌ران - تاین ده‌وکی) دگه‌ل حکومه‌تا ههریمی و جه‌ین په‌یوه‌ندی‌دار پیکڤه‌ پشته‌فانییا وی پروژهی بکه‌ن داکو سه‌رکه‌فیت.

د نوکه‌ ناستن هه‌لبه‌ستا سترانی چه‌وا دینی؟

مخابن روژ بۆ روژێ سترانا کوردی یا لاواز دبیت و سترانی بێ نافه‌رۆک و ڤالا به‌لاقدين، چه‌ند سترانیژین کیم نه‌ین، کو جار جارا کارین باش پیشکیشدکه‌ن. ئەڤ خاله زیده‌تر بۆ سترانیژان ڤه‌دگه‌ریت، کو مخابن پرائییا وان ناچن بۆ خو ل هه‌لبه‌ستین باش بگه‌رن و خو ب کارین لاواز ڤه‌ ماندی دکه‌ن. له‌وا دی بینی کو مه‌ هنده‌ک هونه‌رمه‌ندی زیده‌ زیده‌ ده‌نگخوش هه‌نه و

هه‌لبه‌ستا ئازاد ژێ

دبیته‌ ستران، لی

دڤیت ئاوازدانه‌ری

هه‌لبه‌ستا ئازاد

گه‌له‌کی شاره‌زاو

زیره‌ک بیت د

موزیکیدا

هه‌می هه‌لبه‌ست دبنه‌ ستران؟

به‌لی بیگومان هه‌موو هه‌لبه‌ست دبنه‌ ستران، نه‌تنی هه‌لبه‌ستین رقی، هه‌لبه‌ستا ئازاد ژێ دبیته‌ ستران، لی دڤیت

و ئەسکه‌نده‌ری پرائییا وان سووتن. تنی ئەوین ده‌ستن وی نه‌گه‌شتیی مان و ئافیستا نوکه ژ وان هاتییه‌ کو مکرن ڤه. له‌وا کورد نه‌چاربوون کو په‌ناپا خو ببه‌نه به‌ر سترانی و هه‌موو تشتین خو د سترانیدا پاراستن، چونکی هه‌لبه‌ست چاخێ هاته‌ ئاوازرک و بوویه ستران ب سانا‌هیت ده‌یته ژبه‌رکرن و پاراستن. له‌وا سترانی چه‌ه‌کێ مه‌زنی هه‌ی ل جه‌م کوردان و ئەو دیوانا مه‌ کوردا یه. هه‌ر ژبه‌ر هندێ ژێ میرین بو‌تان زیده‌ قه‌دری سترانیژان دگرت و ناسناڤی (به‌گزاده) ل سه‌ر وان دانا، داکو ئیدی کسه‌ نه‌بیژیته‌ وان موترب و ده‌لی.

سترانی بۆ کوردان چه‌ کریه و دشیت چه‌ بکه‌ت؟ روژی سترانی د خزمه‌تکرنا دۆزا ملله‌تاندا چییه‌؟

د پرسیارا به‌ری ڤیدا من به‌رسڤا ڤی پسپاری ژێ دا. تنی کوردان ستران ما بوو کو بشین هه‌موو تشتین خو تیدا کو مکه‌ن و ب پارین. له‌وا دی بینی هنده‌ک سترانیژین که‌ڤن کو مپیوته‌رین سه‌رده‌می خو بوون و ب هزاران ستران د سینگی خو‌دا پاراستی نه، وه‌کی عه‌بدالی زه‌ینکی ل سه‌رحه‌دی، هه‌مکی توڤی (ل سه‌ر ده‌می میراتییا قوباده‌گی ل ۱۵۸۱ ز) ل ئامیدی، برویی شه‌رقی ل شنگالی (کو د وه‌ختی خو‌دا سترانیژێ کۆچکا براهیم پاشای مللی بوو ل ویران شه‌هری و پشتی مرنا براهیم پاشای مشه‌ختی شنگالی بوو، و بوویه دامه‌زریه‌ری خاندنگه‌ها شنگالی د سترانا کوردیدا). بیگومان ئەگه‌ر ژ ئالیی حکومه‌تا کوردستانێ ڤه‌ گرنگیه‌کا هیتا ب هونه‌ری سترانی و نویزه‌نکر و پیشخستنا وی به‌یته‌ دان و به‌یته‌ ریکخستن، دی خزمه‌ته‌کا مه‌زن د وارین ههریمی و جیهانییدا بۆ دۆزا کوردی که‌تن. چونکی نوکه هونه‌ره‌ پیناسا گه‌لان.

ئه‌دیب چه‌لکی هه‌لگری "پروژه‌یه‌کی مه‌زن بوویه بۆ خزمه‌تا سترانا کوردی" ئەو پروژه‌ ب تنی ل سه‌ر ملن ته‌یه‌؟

پروژۆی پاراستنا سترانا کوردی و پیشخستنا وی ئهرکی حکومه‌تا ههریمی و هونه‌رمه‌ند و بسپۆرین تابه‌ته‌ د وی واریدا و دکه‌فیته‌ سه‌ر ملین ههمیان. لی بیگومان وه‌کی تاکه‌که‌س ئەزێ به‌رده‌وامم ل سه‌ر ڤی خزمه‌تی. لی دواخوازا منا مه‌زن ئەوه: هیشیدارم حکومه‌تا ههریما کوردستانێ بزڤرپه‌ڤه‌ سه‌ر زیندیکرنا پروژۆی مامۆستایی موزیکڤان دکتور دلشاد محمه‌د سه‌عید (ئه‌کادیمییا موزیک ل ده‌وکی) و لی

ئاوازدا نەرى ھەلبەستە ئازاد گەلەكەن شارهزاو زيرەك بېت د موزيكيڭدا، ھەتا بكاريت ئاوازكەت. بۆ نمۆنە ھەلبەستەن نزار قەبانی دئاژادان، لى كازم ساھر كارى گەلەكا ژى بگەتە ستراىن سەرگەفتى. دو ھەلبەستەن مەن ئازاد د ديوانا ئىكيدا (ستراىن زى ى) ب نائىن (ژ ئەفينا شرىنئى و رازىن چىا) ھونەر مەندى گەنج دلشاد نىروھىي يىن ئاوازكرين و كرىنە ستراىن. چونكى ئەو ژى (وھكى عاردف چۆپانى و على شاكرى) ژ سازقان و باغلمەژەن ئىن رىزا ئىكى يە ل كوردستانى.

**گەلەك جاران ئەم دىنەن، ستراىنئى خوە د ھاڧىنە ئاقارى
نقىسنا تىكستى ھۆزانى ژى، ھوون قى دياردى چەوا دىنەن؟**

ئەگەر ستراىنئى ب راستى ھەلبەستەن بېت (كو گەلەك و گەلەك دكىمن) بلا ھەلبەستە ژى بۆ خۆ بنقىسنا، لى ئەگەر نەھەلبەستەن بېت و تىن خاندەفانى ھەلبەستە بېت باشترە نەكەت و تىن چاڧى وى ل دەنگ و ئاواىن ستراىننا وى بېت و بچىت بۆ خۆ ل موزىكشان و شاعرىت باش بگەرپىت، چونكى ب راستى مرقەك نەشېت كارى دو سى مرقان بگەت و كارەكەن سەرگەفتى پىشكىش بگەت. فارس دىژن (ھمە كارە ھىچ كارە) ئانكو ئەوئى ھەموو كاران دكەت چ كارا ناكەت. ستراىنئى رەوشەننېر ئەو ھو ھەلبىزاتىن باش بېت..

**ب بۆچوونا ھەو، ھەلبەستە كلاسېك و ھەلبەستە
ستراىن جوداھى ھەيە؟**

بەرچاڧترىن جوداھى ئەو ھو ھەلبەستە كلاسېكا كوردى يا پرە ژ پەيڧىن عەرەبى، پاشى فارسى، كىمتر ژ ھەمىان

ئەرمەنى و توركى و زماىن دن. ھەلبەت نەتنى شىعرا كلاسېكىن كورد، بەلكى يا كلاسېكىن فارس و ترك و ھەموو ئەو مللەتەن بووینە بىرمان، ئانكو ئەفە ھەكى مودەكا وان سەردەمان بوو. ھەرەسا نافەرۆكا وان ژى دگەل شىعرا نوکە يا ستراىن جوداھى، مژار و چارەسەرى ژى دجودانە، ژ ئالى فورمىڧە ژى پراىنیا كلاسېكا كىشىن عەرەبى بكارىنیا نە و شىعرا نوکە يا ستراىن (دگەل شىعرا ئازاد ژى) ل سەر كىشىن پەنجە/ سىلابى يىن ستراىن فولكلورى نە. لى بىگومان خالىن ھەڧىشك ژى گەلەكەن ب تايبەتى د چارەسەرگەن مژارىن ئەڧىنىڧىدا، كو ب دىتتا من كلاسېكان گەلەك جوان و كوور و ڧەلسەڧى تر مژارىن ئەڧىندارىيى بەسكرىنە :

من دى سەھەر، شاھى مەجەر، لېسى دېر مەخمور بوو
ئەو دىم زەرى سور مشتەرى يا رەب پەرى يا حور بوو
كى دكارىت ھۆسا جوان ھەكى مەلاىن جىزىرى ھەسڧى
ئەڧىندارا خۆ بگەت؟

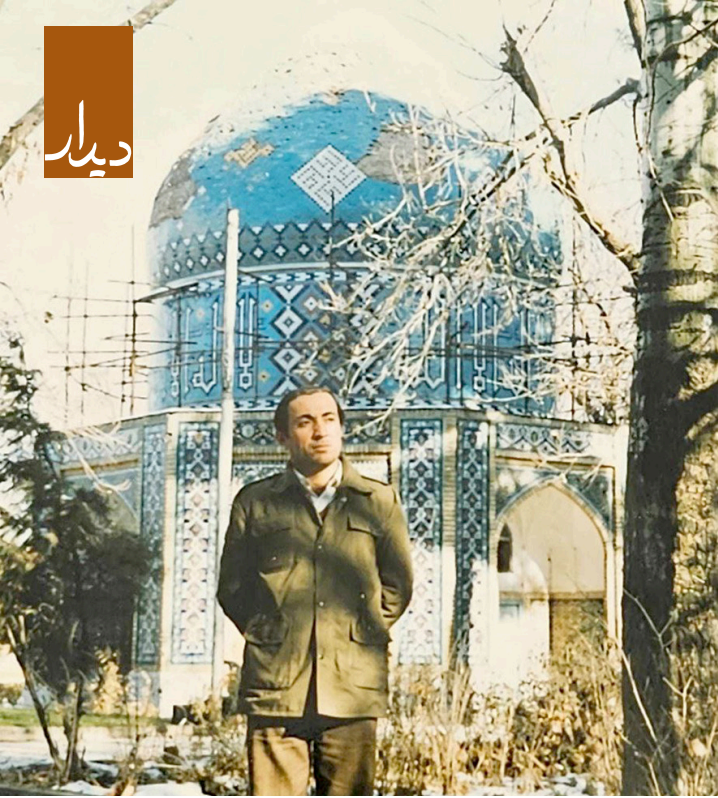
ژ ئالىن فورمى ڧە ژى سەھكى سى چار سەروا د ئىك
رىزكا شىعرىدا ھەنە.

گەلەك ستراىنئىزان، ھەلبەستەن شاعرىن قۇناغا كلاسېكا كوردى كرىنە ستراىن، پەيڧ و دەستەواژە يىن ھەلبەستە كلاسېك ب زەھمەتن و رامانىن راستەوخۆ نادەن، ب بۆچوونا ھەو، بۆ گۆھدارى نوکە يى گونجاھە؟

ب دىتتا من پىڧى يە جارجارا تىكستەن كلاسېكا د ئاڧ
ستراىن نويدا ھەبن و خۇشېيەكا ئىكجار مەزنا تىدا ھەى،

موئەبەد تەب، عەبدولرەھمان نەڧىبندى، ئەدېب چەلكى و ڧەيسەل مستەڧا حاجى. بەغدا ۱۹۷۹





ئەدیب چەلکی ل سەر مەزاری (ئارامگەھ) شاعری مەزنی ئیرانی (فریدالدین عطار نیشابوری) ل باژیری نیشاپور ل رۆژھەلاتی ئیرانی ۱۹۸۴

کارئینا وان و خەيال و فەرھەنگا زمانی وان، رەوشەنبیریا وان ھیدی ھیدی دیاردییت. کانئ دئی چەند و چەوا کارن ب جوانی سەرھەدیری دگەل وان مزاران کەن و پەياما خو گەھینن.

کەلتور و چاندا کوردی گەلەک دەولەمەندە، ئەم د ھۆزائین تەدا گەلەک ئەفسانە و ئیدیەمین کوردی و ھەتا ھندەکجاران یین بیانی ژى دبیینن، رەنگفەدانا ئەفسانی د ھۆزائین تەدا، چ دگەھینییت؟

رەسەناتیی و نوێخازیی بەھفرا کۆمدکەت، نوکە ب سەرھەمین بووری فە گرێدەت، بکارئینا ئەفسانین کوردی (ھندەک جارا یین جیھانی ژى)، ئیدیەمین سوفیزم و وسومبولین کوردی و ھندەک ژ گۆتین مەزان ژى د ھەقا تۆرەیی یا نویدا ب رەنگەکئی جوان، ئیکە ژ سیمایین ھەلبەستین من، کو ھەرھەم ھەول دەم بکارینم، چونکی ئەف ریبازە زیدەتر رەسەناتی ددە ھەقا تۆرەیی و پتر تیزیکی رھا خەلکئی نوکە دکەت. عەرەب دبیزنئ (توظیف الاسطورة فى النص الادبي الحديث). پیددئی یە شاعر خو ل ئەفسانا گەلئ خو بکەتە خودان و ب ئاوابەکئی جوان بکارینیت. نەتنئ ئەفە، بەلکی ب حوکمئی خاندنا منا ئایینی

لئ دقئیت شاعرهکئی شارەزا بو سترانبیژی چەند مالکان، یان بەیتان ژ ھەلبەستەکا ھەرا خووش و پڕ موزیکا شاعرهکئی کلاسیک ھەلبیژریت و ئاوازدا نەرەکئی باش ئاوازکەت، پاشی سترانبیژ ب بیژیت. یان ژى ب ئاوازەکا دەرۆشیی یا کوردی بسترییت، وی دەمئ دئی کارەکئی ھیژا و بالکیش بیت.

ھەمی ھەلبەستفان دشین ھەلبەستا سترانی بنقیسن؟

مامۆستا ھزرفانی (د دیدارا گوڤارا ھەوہ دگەل ویدا) ھەقبەرکرنەکا کری د ناقبەرا مەلایئ جزیری و فەقیئ تەیراندنا و ناخفتنەکا ھیژا کر و گوٹ کو (شاعری ھەمی بو خو دنفیسیت و شاعری ھەمی بو خەلکی، یان بو ھەلبیژاردی ژ خەلکی). راست دبیزیت و بوچوونا وی یا جانە. پرائیا شاعران بو خو و ھەلبیژاردی (النخبە) ژ جفاکی دنفیسن. لئ شیعرا سترانی بو تەفایا خەلکی یە. (ئەز ئیکم ژ وان ئەوین بو خو و بو گشت خەلکی پیکفە دنفیسن) لەوا چاخئ تو بو تەفایا خەلکی دنفیسی، دقئیت سەری

پرائیا شاعران بو

خو و ھەلبیژاردی

(النخبە) ژ جفاکی

دنفیسن. لئ شیعرا

سترانی بو تەفایا

خەلکی یە

بەندکی ژ بەر گوھداری / بینەری وندانەکەى، داکو بشیت ھەلبەستا تە فامبکەت و پەياما تە وەرگریت. تنئ ئەو ھەلبەستفان دئی کارن ھەلبەستا سترانی ب باشی نقیسن، یین کو دگەل بەھرەیا شیعری یا خو، رەوشەنبیریەکا بەرھەرھ (د وارین دیرۆک، فولکلور، فەلسەفە و ئول و ئاینین کەفن، تۆرەو گەلەکین دندا) ھەین و ھەموو تاییەتەندی و پرنسیپین ھەلبەستا سترانی ل بەر چاف وەرگرن.

"نقیسکاری تیکستا سترانی پیددئی ب رەوشەنبیریەکا دەولەمەندە" ئەفە گۆتەکا تەیە، نقیسکاری کورد یین ھەلبەستا سترانی دنفیسن، ئەو رەوشەنبیری ل دەف ھەیە؟

مخابن ھەموو ھەلبەستفانان ئەو رەوشەنبیری یا پیددئی نینە. لەوا ئەوین باش ھەلبەستا سترانی دنفیسن ل سەرانسەری کوردستانئ گەلەک دکیمن.

ئەو چەوا دشین، دناف ھەلبەستیدا، رەوشەنبیریا ھۆزانفانی ببیین؟

دەندری ئەو سومبول، ئیدیەم، دەستەواژە، ھزر و دەربرینن ئەو د ھەلبەستا خوڤا بکارئینن و چەوانیا

(و ئەز ژ بنه ماله کا ئايینی مه) ئەز گه لهک سومبولین ئايینی و ئیدیهم و هرزین سوفیزمی ژى بکار دئینم. بۆ نمۆنه :

(ل بارزان دهفین زاهدان

جوښ و خوروښا مریدان

نۆرا ئەزهل گه شبوو ل شیخ

جهزیین دیوانه و مرشدان)

بنپره دیوانا من (پیلستانکین کۆچهر) هه له به ستا شیخ
عه بدولسه لامی بارزانی.

هه له بهت من گه لهک که یف ب ئەفسانی دهیت، چونکی

بیگومان سترا ناواز کری، لئ من به رسف دا، کارین وه سا
به ره للا جهی خو ناکهن.

ته د پيشه کيا دیوانا دارا چل ئاوازا گۆتیه "هیشدارم
بکارین لقینه کا بچویک د پیشقه برنا سترا نا نو ی یا کوردیدا
بکهین" تو شیای وی لقینی بکهی؟

گه له کا ب زه حمه ته کو مروّف به حسی رۆلئ خو بکهت
و ههر و ههر ئەز خو ددانم خزمه تکار و دهرویشی په یفا
کوردی، لئ جاره کی د دیداره کا خو دا، مامۆستای ئاوازانهر
هه له که وت زاهر (کو نیزیکی ۵۰ هه له به ستین من بۆ سترا نیژین
سو رانی زاراف ئاواز کری نه) گۆت : ئەدیب چه لکی شو ره شه کا



ئەز خو دداینم

خزمه تکار و

دهرویشی په یفا

کوردی

حه مید شه ریف سندی، ئەحمەد نه ورۆژ ئامیدی، ئەدیب چه لکی و ئیبراهیم ئیبراهیم ئامیدی. باره گایئ لژنا گولان ل دۆلا مه سینهی -
ده فراه ئیروه - ریکان. ئەنفالین ۱۹۸۸ ئی

د تیکستا کرمانجی یا سترا ئیدا کری. ئەفه ئاخفتنا وی یه و
ژ جامیریا خو وه سا گۆتی یه و سو پاسیا وی دکه م، لئ ئەز
دیژم د واری خزمه تا هه له به ستا سترا نا کوردیدا هیشتا من
نیف گاف ژى نه هافیتی یه، به لکی دبیت من چاریک گافا-
ئانکو (ربع خطوه و نایژم : نیف گاف ژى) هافیتی. هنده ک
تشتین گه له ک به سیت و نورمال من کرینه. بۆ نمۆنه هنده ک
په یف و ئیدیهمین نوی من ئینانه ناف سترا نا کوردی وه کی :

ئیک : په یفا (سه ره بند) ل جهی په یفا ئەلمانى و ئنگلیزی
(ریفرینگ) کو کوردین باکور دیژنئ (سه ردور). لئ سه ره بند

وه کی زانایه کی گۆتی: هه ولدانا ئیکئ یا مروفی یه بۆ
تیگه هشتن و په یدا کرنا راستیی.

هوبن نایبنن به ره لایه ک هه یه د ب کارئینانا په یف و
بাবে تان د هه له به ستین سترا ئیدا؟

به لئ ب مخابنی فه گه له کا هه ی، لئ مان بۆ کارین باشه و
یین دن وه ختی نه و وه کی هه وران دئ بوورن.

ئهو به ره لایى بوویه ئەگه ری دا که فتنه ئاستئ سترا نا
کوردی؟



ئەدیب چەلکی و مەلا تەها مائى ل دەھوكن ۱۹۹۴

دڤیت یا چەوايیت. د بەراھیا دیوانا منا سێیدا (پێلستانکێن کۆچەر ۲۰۱۶) ۱۵ من ئەو ڤە کۆلین ھێشتا زەنگینکری یەو تاشتێن نوی لئ زێدەکرینە.

نێزیکى ۲۰۰ ھەلبەستێن من ژ لاین ھونەر مەندین ھەموو کوردستانا مەزن ڤە یین ھاتینە ستاندىن و ھەژمەرا بێنەرین گەلەک ژ وان ستاران ژ شەش حەفت مەلیون کەسان بووری یە. دگەل ھندەک کارپن دن ژى د وارن ستارانا نوی یا کوردیدا.

نێزیکى ۲۰۰

ھەلبەستێن من ژ

لاین ھونەر مەندین

ھەموو کوردستانا

مەزن ڤە یین ھاتینە

ستاندىن

ھێژای گۆتنی یە کو خویندکارپن زانکویان چەندین ڤە کۆلینین دەرچوونى و ئیک - دو یین ماجستیرى ژى ل سەر ھەلبەستێن من و رۆلێ من د خزمەتا ستارانا نوی یا کوردیدا نقیسی نە، لئ یا ژ ھەمیان بالکیشتر و دەولە مەندترى، ڤە کۆلینا خاڤا ھێژا و

رەحمەتى سەرفراز نە قشە بەندى یە ب زمانى عەرەبى، ئەو ب نافی (اغنية لالش تحتل عرش قصائد چەلکی الغنائية) ئانکو ستاران لالش ل سەر عەرشى ھەلبەستێن ئەدیب چەلکی روینشتى یە. یاکو د وەختى خۆدا ل ھەژمارا ۹ ژ گۆقارا (زەمزل لالش) و گەلەک مالپەرپن ئەلکترونى بە لاقبووى.

تیکستا ستانن بۆ بەرھەمئینانا ستانەکا سەرکەفتى دنقیسى؟ یان ژن کۆد و ئاماژە یین گرنگ د ناف ریزین

گونجایی ترە، چونکی رھا وئى د ستارنا فولکلۆرى یا کوردیدا ھەبە. سەر بەند ئەو پارا بچویکا ھەلبەستى یە، یاکو کورس د ستانیدا ڤە دگێریت. کورد دبیژن (کانن بەندەکا ستانن بۆ مە بیژە). سەر بەند منا ژ دو پەیفە چیکری (سەر) و (بەند) ئانکو ئەو بەندا ل سەر ھەموو بەندین ستانن دزڤریت. یان ل دویف ھەموو بەندان را دەیتەڤ گۆتن و دوچاریکرن.

دو : ئیدیما (ئاوازپن دەرویشى) یین کوردی. مەبەستا من ئەو ئاوازن یین تامەکا روحانى تیدا ھەى (ئەو تاما

روحانى ژ ھەر ئایین و مەزھەبى کوردی بیت، یین ئیزدی و عەلەوی و یارسانا ژى دگريت) لئ ب رەنگەکى تايبەت و بەرفرەھ ژ وان ئاوازان دگريت یین ڤەقى و مەلا و دەرویش دگەل ھەلبەستین کلاسیکین کورد

دبیژن. من نافی (ئاوازپن دەرویشى) دانا سەر، چونکی دەرویشا دگەل ئامیرى دەڤن دگۆتن، ھەر وەسا ڤەوال و ئۆلدارپن ئیزدی، عەلەوی یارسان ژى دگەل دەڤن دبیژن. ئۆنن ئاوازین دەرویشى وەکی ئاوازا سەرھاتیا (زەمبیل ڤرۆش).

د ڤى واریدا خالەکا دن ژى یا گرنگ ھەبە کو: بەراھیا دیوانا منا دوین (دارا چل ئاواز ۲۰۱۰) ئیکەمین ڤە کۆلینا تیورى یە ل سەر ھەلبەستا ستانن و تايبەتەندى یین وئى، کانن

سەر بەند ئەو پارا

بچویکا ھەلبەستى

یە، یاکو کورس د

ستانیدا ڤە دگێریت



محمد محسن ٹامپدی و ئەدیب چەلکی - کانيسارکئ دەڤهرا نېروهیان ۱۹۸۸ دەڤهرا نېروه - ریکان. ئەنفالین ۱۹۸۸ ئی

پیشمه‌رگاتییا من

هندي ستراڻی و

هه‌لبه‌ستا ستراڻی

خزمه‌تا ناڤداریا من

نه‌کریه

پیرۆزبیت شیعرى ناکه‌ته شیعر، به‌لکی فورم، ده‌رپین، زمان و جوانیا ئاواڤ سهرده‌ریی شیعرى چیدکه‌ن.

ستراڻی خزمه‌تا تیکستین ئەدیب چەلکی کریه یان ئەدیب چەلکی خزمه‌تا ستراڻا کوردی کریه؟

بیگومان مه هه‌ردوکا خزمه‌تا هه‌ڤدو کریه، پیشمه‌رگاتییا من هندي ستراڻی و هه‌لبه‌ستا ستراڻی خزمه‌تا ناڤداریا من نه‌کریه. من ژى پشکداریه‌کا گه‌له‌کا بچویکا کری د خزمه‌تا ستراڻا نوی یا کوردیدا، ب ریکا هه‌لبه‌ستا ستراڻی.

کورد شیاینه، په‌یامین خوه‌یین که‌لتوری، سیاسی، نه‌ته‌وه‌یی و فه‌ره‌ه‌نگی ب ریکا ستراڻی بگه‌هینن؟

مخابن نه‌وه‌کی پیدفی، لئ بزافکه‌کا هه‌ی و نه‌ ل گۆره‌ی داخوازا مه‌یه.

کیش ستراڻ کو ژ تیکستا ته‌ بوویه، ب ریکا وئ په‌یامه‌کا گرنگ گه‌هشتیه‌ وه‌رگری؟

گه‌له‌ک نمۆنه هه‌نه، وه‌کی هه‌لبه‌ستین (زمانی دایئ)، شقانئ گاره‌ی، به‌یتا لالش، شیخ عه‌بدولسلامان بارزانی، کاروانئ پیرۆز، داویا شوپره‌شخانه‌کی، میرا په‌ریا، کانیا ئەڤینی و پاهیزا خه‌وانان) و گه‌له‌کین دی.

دوو: ستراڻا فلکلۆری و ئیلهام بو پیشخستنا ستراڻا هه‌ڤچه‌رخ

بیگومان ستراڻا فولکلۆری ژیدهری هه‌ری مه‌زنئ ئیلهامی یه‌ بو ستراڻا نوی.

کارتیکرنا ستراڻا فۆلکلۆرییا کوردی چه‌ند ل سهر ئەدیب چەلکی هه‌بوویه؟

بیگومان کارتیکرنا به‌رفره‌هه‌، چونکی ئەزى دگه‌ل ستراڻا فولکلۆری ژیاى و من فه‌کۆلین ژى ل سهر کرینه. لئ زیدته‌تر دوارئ فورمیدا. بو نمۆنه من هه‌موو ره‌نگین کیشین ستراڻین فولکلۆری (یین دیوانا و دیلانا) د هه‌لبه‌ستا نویدا بکارئینانه.

ته‌ د ئافاكرنا تیکستا ستراڻیدا پتر کیش لایه‌نئ ستراڻا فلکلۆرییا کوردی د تیکستین ته‌دا ره‌نگه‌دايه‌؟

وی تیکستیدا هه‌نه و دخوازی وه‌کو ئارمانجه‌ک بگه‌هینه‌ خوانده‌فان و گوهداران؟

هه‌ردو ئارمانج هه‌نه و هه‌ڤدو دکه‌ن. پرسیاره‌کا جانه و ته‌ ده‌رگه‌هه‌کئ باش فه‌کر. د هه‌موو هه‌لبه‌ستین مندا په‌یام هه‌نه، لئ ئەز زیدته‌تر گرنگیی ب فورم و قالبئ هونه‌ری یئ هه‌لبه‌ستئ دده‌م، داکو نافه‌رۆکئ ب جوانی بگه‌هینم خه‌لکی. هه‌لبه‌ستفانئ مه‌زنئ سوری علی احمد سعید

ئەز زیدته‌تر گرنگیی

ب فورم و قالبئ

هونه‌ری یئ

هه‌لبه‌ستئ دده‌م،

داکو نافه‌رۆکئ ب

جوانی بگه‌هینم

خه‌لکی

(ادونیس) دبیژیت : د هه‌لبه‌ستا نویدا فورم (قالب، رۆخسار) گرنگه‌ره ژ مژارئ و نمۆنه‌کی ژى دئینیت و دبیژیت (هه‌لبه‌ستفانه‌کئ هه‌ی دئ ل سهر شه‌هیده‌کی نفیسیت کو مژاره‌کا پیرۆزه، لئ چونکی دئ د کراسه‌کئ نه‌جوان و بیسه‌روه‌ردا نفیسیت، ئەو نایته‌ شیعر. هه‌لبه‌ستفانه‌کئ دن هه‌یه‌ دئ ل سهر مرنا چیچکه‌کی نفیسیت، کو مژاره‌کا بچویکه، لئ چونکی دئ د کراسه‌کئ جواندا چاره‌که‌ت و نفیسیت، ئەو دئ بیته‌ شیعر. ل ڤیری رۆلئ کراسئ هونه‌ری یئ هه‌لبه‌ستئ دیاردبیت کانئ چه‌ندئ گرنگه. ئانکو مژارا شیعرئ چه‌ندا



ئەدیب چەلکی و ھونەرمنەند ھەسەن شەریف، خەزێرانا ۲۰۲۳

کۆفانا سینگێ من چەراند
تە کەنی ژ لێقێت من وەراند
پێلین دەریا دو چاقێن تە
گەمیا عەشقا من وەرگەراند

(دارا چل ئاواز) ستارنا (ياسەمین) یا حسن شریف

**گرنگی ب تۆمارکرن و ئەرشیفکرنا ستارنا زارەکییا کوردی
ھاتیە دان؟**

بەلێ تا رادەیهکی پێرابوونە، لێ ھێشتا بزافەکا لاوازە.
ئەفە ئەرکێ حکومەتا ھەریمێ یە.

کییە دقیت ب وی ئەرکی رابیت؟

من گۆت : بارا پترێ ئەرکێ حکمەتا ھەریمێ یە و
دقیت دائیرەکا فەرمی بو قێ چەندێ تەرخانکەت و کاری
وی دائیرێ تێ ئەفە بیت.

**چەوا دشین وەکو سامانەکی نەتەوہی، مفا ی ژ ستارنا
فولکلۆریا کوردی وەرگرین؟**

پشتی کۆمکرنا پڕانیا دەقین ستارنا فولکلۆری یا کوردی و
چاپکرنا وان، دی ژ ھەموو ئالی یان فە مفا ژێ ھیتە وەرگرتن.
چونکی ستارنا دیوان و مالا کوردایە.

گرنگە ستارنا فولکلۆریا کوردی، د کیش تەمەن و

مانێ من گۆت: فۆرمێ ستارنێ، ھەر چەندە ئەز پتر د
قالبێ چاریناندا ھەلبەستین خۆ دنفیسەم و چارین گونجایی
ترە بو ستارنا رەمی. لێ ئەز چارینێ ل سەر کیشین ھەلبەستا
فولکلۆری یا کوردی دنفیسەم. چارین فارسان د جیھانا
شیریدا پەیداکی یە، لێ ئەو ئاویەکی تاییەت بکاردئین.
من قالبێن جوت قافیە ژ بکارئینانە و ھەلبەستا ئازاد ژ،
لێ گرانییا کارین من د چاریناندا یە. ژ ئالیی نافیە پۆکێ فە
ژێ من ھندەک ئیدیەم و دەربریتێ ستارنا فولکلۆری ژ
بکارئینانە (وہکی: زەری کوباری، چاف
مارێ، گەردەن گاز، تیلیناز، وولاتی
پەریا، دەریی میری مرادا، ھندەکی
دن... ھتد. مەبست ژ (میری مرادا) د
ستارنا کوردیدا (خودێ) یە، چونکی
تێ خودێ دکاریت ھەموو کەسان
بگەھینیتە مرادین وان. ژ ئالیەکی دن

ئەز چارینێ ل سەر

کیشین ھەلبەستا

فولکلۆری یا کوردی

دنفیسەم

فە من پیکۆلا کری کو نافیە پۆکا ھەلبەستا من گەلەکا جودا
بیت ژ یا فولکلۆری. بو نمونە ئەگەر سەحکەینە نافیە پۆکا
ستارنێ ئەفیندارین د فولکلۆریدا، دی بینی یا پەر ژ پەسنا
(وہسفا) سەر فەیا جوانیا ئەندامین یاری/ یاری. وەکی (لێف
کاغەزی، برۆ قەیتانی، بەژن زرافێ و بلندی، چاف خەزالی،
گەردەن سۆنێ... ھتد). لێ د ھەلبەستا مندا ۹۰٪ ئەز دچمە
د ناف برینا ئەفینداریدا و ھندری وی ب پەیقان بەرچاف
دکەم، ل فان ھەردو نمونان بنیرە :

قوناغین خواندنیدا بهیته خواندن؟

دقیت سامانن فولکلوری ب بیته وانیهک و ل خاندنگههین سهرهتایی و ل ههموو قویناغین نافنجی و ئامادهین بهیته خاندن.

ههون نابینن بهشهک گرنکی لایهن کهلتوری و پهروهدهی جفاکی کوردی، د نانا ستاراندا هاتیبه پاراستن، لی سازی پهروهدهیی ل سهر فی چهندی د بی ئاگههن؟

بهلی راسته و مخابن بن ئاگههیبهکا کورهیه، پیدفی یه دهزگههکا سهربخو بهیته دانان و ئیکسه گریدی ئهجومهنی وهزیران بیت، کو ههموو کاری وی ب بیته کومکر و نفیسینا ستان، گوتین مهزنا، ئهفسانه و چیرۆکین کوردی، ب ئاوایهکی زانستی. خه لکی ئاماده و چافه ری ی فی

فی کولتوری دهوله مه ندین، قویناغا دوین یا فهوژارتن و شروفه کرنی یه. ئانکو هیشتا مه ب درستی کومنه کریه، ههتا بکارین مفای ژنی وهرگرین.

د کهفندا، ههر تشتی کوردان ب ستان هاتیبه دهبرین: شهپ، ئهفینی، دابونه ریتین جفاکی..هتد، ههون دبینن ستانا ههچهرخ وهکی ستانا زارهیکی یا زهنگینه؟

نه خیر، مخابن هیشتا ستانا نوی یا کوردی نه گه هایه دهوله مه ندیا یا ستانا فولکلوری، به لکی ستانا نوی یا پره ژ کارین لاواز و بی رانان، کو مروف شهرم دکهت گوهدارییا هندهکا بکهت. دگه ل هه بوونا هندهک نمونین پر باش و ئاست بلند.

هون په یامی د ستانیدا دبینن؟



ئهدیب چه لکی- شههید عه مری له علی و حمید شریف چه من توی یا ده فهرا دۆسکی ژۆریا مه ها ۹ سالا ۱۹۸۸

کاری ژنی زوره.

بیگومان، ل د وی ستانیدا ئهوا ژ ههمی ئالیان فه باش دهیته به ره فهکرین.

نه ب تنی پهروهده و کهلتور، به لکو روودانین مه زنین دیرۆکی ب ریکا ستانا زارهکییا کوردی بو مه هاتینه فه گوهاستن، ئه مه چند شیاینه ستانن وهکو ژیده ری تومارکنا وان روودانین دیرۆکی بکاربینن؟

رۆلی سازیین ئه کادیمی وهکو زانکو و په یمانگه هان د ئه فی بیافیدا چییه؟

گرنگی پیدانه، بو نمونه پیدفی یه ستان ببیته که رهسته کی خاندن د ناف کولیزین زانستین مروفیدا و وانه کا ههرا گرنگ د پشکا موزیکیدا ل هونه ری جوان، داکو ب ئاوایه کی ئه کادیمی

مخابن هیشتا

ستانا نوی یا

کوردی نه گه هایه

دهوله مه ندیا یا

ستانا فولکلوری

ستان یا پره ژ رویدان و کارین دیرۆکی، لی جاری ل قویناغا ئیکتی ئه م پیدفی کومکرنا



ژ دەستێ چهپێ بۆ راستی ئەدیپ چەلکی، یێ دویێ ناڤی وی ناھیتە بیرامن، یێ سینێ ھەمید باڤی، کلیة الشریعة - جامعة بغداد ل تاخی المنصور ل بەغدا ۱۹۸۰

بھیته خاندن و گرنگی یا وی د ناف جفاکێ کوردیدا بۆ خویندکارێن فی سەردەمی بھیتە دیارکرن.

ستارنا فولکلۆریا کوردی چەند کارتیکرن ل سەر ئاواپی نڤیسینا تیکستین ستارنا کوردی کریه؟

بیگومان کارتیکرنا ھەمی لئ نەگەلەکا بەرچاڤە، تنی د بەرھەمی ھندەک ھەلبەستفانندا یا دیارە.

بۆچی ستارنا زارەکییا کوردی، ب سەدان سال ب سەر تەمەنی وی دەرباز دبن و نامرن، لئ ستارنا ھەڤچەرخ زویکا دمریت؟

گەلەک ئەگەرن، ژ وانا: ستارنا فولکلۆری (پشکەکا کیم نەبیت) گەلەکا دەولەمەندە، دیروکە و یا ژ ناخی مللەتی دەرکەفتی، کارەکن کەھی و نەگۆرە، ھەلگرا گشت تاییەتمەندی، خەم و ژانین جوداجودا یین خەلکی یە. ژ ئالیی روخسار و فۆرمی ڤە ژێ ستارنا فولکلۆری ھەلگرا مەقام، موزیک و ئاوازا رەسەنە، کیش و سەروا تیدا دخورتن، ب دەھان کیشین جودا جودا (ژ چار، ھەتا شازدە برگەیی و کیشین ئازاد ژێ) گەلەک ب ھۆستایی تیدا ھاتینە بکارئینان. لئ پرائیا نمۆتین ستارنا نوی ژ ھەموو ئالییان ڤە دلوازان، ب تاییەتی ل دەسییکا فی سەدی بیست و ئیککی و ھێڤڤەو تەر و ھشکین تیکھەل و بئ ناڤەرۆک کرین. دگەل گەلەک ئەگەرین دی.

ببێژم کو: ب ھەموو ئالی یین خو ڤە، دو نمۆتین ھەرین بلندين ستارنا نوی یا کوردی نە، ژ ئالیی ھەلبەستان ڤە، من ب کرمانجی یەکا دەولەمەند و ناڤەرۆکەکا بەرفرەھ نڤیسی نە، بۆ ھەشت زمانین ئەورۆپی و روژھەلاتی یین ھاتینە وەرگێران. مامۆستا دلشاد محەمەد سەعید ژێ میلودی یین وان بۆ ئۆرکیسترای ب ئاواپەکی وەسا داناینە کو خەلکێ روژئاڤایی تامەکا روژھەلاتی تیدا دبینن، خەلکێ مە و گشت روژھەلاتی ژێ تامەکا روژئاڤایی تیدا دبینن. ئانکو یین کرینە پرەک د ناڤەرا موزیکا روژئاڤایی و کوردیدا.

بیگومان ھەر

کوردەکی

وہلاتپەرور ھزرا

دەولەتبوونی د

سەریدایە و خەونا

ھەموو کوردستانیانە

پشتی من ھەر سێ دیوانین تە خواندین، من دیت ئەم ب رەنگەکی بەرچاڤ پرستین نەتەوییی د ھەلبەستین تەدا رەنگڤەدایە، ھەتا وی رادەدی د پیشەکییا دیوانەکا تو دەمەکی بۆ دەولەتبوونا کوردستانی ژێ دیار دکە، ئەڤ ھیفییین مەزن چەوا ل دەڤ تە چیبووینە؟

بیگومان ھەر کوردەکی وەلاتپەرور ھزرا دەولەتبوونی د سەریدایە و خەونا ھەموو کوردستانیانە. ژبیرنەکە کو ل سالا ۱۹۸۲ یی ئەز چوو مە ناڤ ریزین شوڤرەشی و ھەتا نوکە ژێ ئەز پێشمەرگە مە و د قویناڤە کیدا ئەز تیکھەلی کارێ سیاسی ژێ بوومە. ھیقی یین نیزیکیوونا پەیدا بوونا دەولەتبوونا کوردستانی، پشتی نەمانا کەمپا سوشیالیست و کەفتنا دیواری

سەمفۆنیین شنگال و پێشمەرگە شاکارین کوردینە؟

ئەڤە مژارەکا مەزن و بەرفرەھە، لئ ب کورتی دکارم

ژ پارتی یا جمهوری هاته ههلبژارتن، دئ کاودائین جیهانی باشر لیهین بو قئ پرۆسئ. لئ بیگومان د فی واریدا پینگاغا ههرا مهزن ئیکریزییا کوردستانی و ههفگرتنا کوردایه، ئاڤا کرنا بنگههین ئابوری یین دهولهتئ یه.

ته ب نقیسینا ههلبهستا ئازاد دهستپیکر، پاشی بهرهف ههلبهستا لیریکی، ئەف گهورینه چوا ل دهفته پهیدا بوو؟

ئهو راسته. ههر چهنده ههلبهستا ئازاد ژ دبیته ستران. لئ کیمتر و بزهحمهت تر، لهوا نها ژ جارجارا ئەز کهت و مهتا ئازاد ژ دنقیسم و من دهست ژئ نهبهردایه، ب تاییهتی بو سترانا دیوانا (ئهوا ب عهرهبی دبیزنئ: مهوال). لئ بیگومان گرانییا نقیسینا من ل سهر ههلبهستا کیشهدارو سهرواداره. ئەگه رین ههرین گرنگین ههلبژارتنا من بو ههلبهستا سترانی (ب ههمی رهنگین وئ قه) ئەقهنه :

ئیک : من ههست ب لاوازییهکا بهرچاڤ دکر د ههلبهستا سترانا نوی یا کوردیدا ب گشتی. ژبلی چند ههلبهستقائین مهزن و ماموستائین بهری مه ل باشور وهکی : دکتور بهدرخان سندی، گه محهمه د سهلیم ئامیدی، سهبری بوئانی، فهیسهل مستهفا حاجی، مستهفا ئەتروشی و ئیک - دو ناڤین دن (کو نمۆئین بلندين ههلبهستقائین سترانه) ههلبهستا سترانا نوی یا کوردی ب گشتی یا لاوازبوو. ژبیرنه کهین کو ماموستائین یین هیژا عهبدولرهمان مزوری، محسن قوچان، موئیه د تهیب و ... هتد ههلبهستین هیژا و بلندين سترانا نقیسی نه، لئ وان جارو بارا کارین هوسا کرینه و گرانییا نقیسینین خو و هه موو پویته پیکرنا خو یین داینه نقیسینا ههلبهستا ئازاد.

بهرلین و ئەو گۆرینین مهزین ل پهی پا هاتین و پهیدابوونا دههان دهولهتین نوی و سهربخو (کو هندهک ژ وان تنن خودائین ئۆتۆنۆمی بوون وهکی دهولهتا ئەلبانین کۆسۆڤۆ) ل جیهانئ، ل جهم من بوویه هیقییهکا مهزن و نیزیکی. ئانکو شروقه کرنا رهوشا سیاسی ل وی سهردهمی ئەز گه هاندمه قئ باوهریئ کو ل دهمه کئ نیزیکی باشور، پاشی روژئاڤا یا کوردستانئ بهربژیرین ههرین نیزیکی سهرخوبوونئ نه. لئ پشتی هنگی کاودائین نافخوویی و دهرفهیی ژ د بهرزه وهندییا قئ پرۆسیدنا نه بوون. ژ ئالییهکی قه مالا کوردی نه ئیکه و مخابن زوی ب زوی نایبته ئیک ژئ، ژ ئالیین دن قه ئەو وهلاتئ زلهیزی سهرکیشییا جهانی دکهت (کو ئەم دۆست ل قه لهم ددهین) ل دهورانا حکمئ سهروک ئوبامای - ل سهر داخوازا سهروک مهسعود بارزانی - نامهکا فهرمی بو حکومهتا ههریما کوردستانئ هنارت و تیدا پهیمان دایه کو د ههر کیشه و ئالۆزی یین دهقهریدا حکومهتا ویلایهتین ههفگرتی یین ئەمریکا دئ ههریما کوردستانئ پاریزیت. لئ پشتی وی ئەمریکا تووشی سهروکه کئ نیف دین و بئ کونترۆل (دونالد ترامپ) بوو. پشتی کوردان دهولهتا داعش ل عیراقتی و سورین ژئاڤبری، ترامپی کوردین روژئاڤا کرنه حهره سین مازۆتئ (وهکی رهحمهتی سعید گاباری گۆتی) ئا نکو زیره قانین پتۆلئ و ئەم کوردین باشور ژئ هیلاینه د ناف دهستین ههشد الشعبی و لهشکرئ عهبادیدا و گۆت (ئەزئ بئ لایهنم). مخابن ئەوئ پشتی وی ژئ هاتی (جو بایدن) پیرترین سهروکئ وی وهلاتی یه و سهعه تهکی یئ هشیاره و دهها نفستی. ژ بهر هندیئ ۲۰۲۴ یادانای سالهکا گرنگ د ههلبژارتین سهرۆکاتیا ئەمریکادا و ئەگه ر سهروکه کئ گهنج

سهعید دیرهشی، ئەدیپ چهلکی، نجیب الهالی و جهمه شۆشی، بهغدا ۱۹۸۰





زاهد بریفکانی، ئەدیب چەلکی و زەکریا عەبدوللا، ستوکھولم، ۲۰۰۴

دو: ژيانا گوندان. ئەز د ناف سەقايەكئ پاكئ كوردیدا ل گوندان ل دەقەرا ئامیدیی مەزنبووم، د ناف كۆلتۆرئ رەسەن و دویر ژ باندۆرا بیانان (دەواتین گوندا، شەقەپۆك و یاری یین زارپۆكان، گۆتئین مەزنان و سترائین كوچك و دیوانان ووو ... هتەد). مەزنبوون د ناف سەقايەكئ هۆسادا وەدكەت كو فەرەهەنگەكا پاكا زمانئ كوردی د سەری مروڤیدا ب رەنگەكئ خوڤستی (فطری) بەهتە چاندن و پاراستن، مروڤ ب هەموو رەوش و تاییەمەندی و تیتالین جفاكئ خوڤ قە دەیتەگرێدان. نوکە زی دئ هیتمە سەر بەرسقا پسیارا تە. كانئ چەوا بكارئینانا ئەفسانە و ئیدیەم و دەرپرئین جفاك و زمانئ كوردی د هەلبەستا مندا دەنگەدانە، هەرەسا ژ هەردو ئالی یین كیش و سەروایئ قە، من مفایەكئ باش ژ فورمئ هەلبەستا سترانا فولكلۆری كری یە. من پرائیا كیشین هەلبەستا سترانا فولكلۆری یا كوردی بكارئینانە، ژ پینج بڕگەیی، حەتا شازدە بڕگەیی، لئ ئەز دكارم بیژم پتر ژ ۹۰٪ من هەرسئ كیشین فولكلۆری حەفت بڕگەیی (۷=۳+۴) و هەشت بڕگەیی (۸=۴+۴) و كیشا دەه بڕگەیی (۱۰=۵+۵) بكارئینانە. یا حەفت بڕگەیی بۆ ئاوازین لەزگین (سریع) و دیلانان و یا هەشت بڕگەیی بۆ ئاوازین لەزگین و گران پیکفە (بۆ دیلان و گۆڤەندان) هەردوكان دبیت، یا دەه بڕگەیی زیدەتر بۆ ئاوازین گران (بۆ سترائین گۆڤەندی). و ئەف هەرسئ كیشە بۆ سترائئ گونجایی ترن ژ یین دن. لئ د سەرواییدا من زیدەتر فورمئ چارینان بكارئینایە، كو (چارین) فارسان ئافراندی یە، لئ هەلبەستفانین کلاسیکین كوردی بكارئینایە، ب تاییەتی فەقیئ تەیران چارین گەلەك

دو: ب ریکا سترانی پەياما مروڤی زویتر دگەهیتە خەلکی. چونکی ستران ب خوڤ کارەكئ جەماوەری یە و جەهەكئ بلندی هەه د جفاكئ كوردیدا. وەکی ل هەموو دیدارین خوڤا ئەز دبێژم (ستران دیوانا كوردایە) و هەموو كوردی ژئ حەزدكەن.

هەلبەستا فولكلۆری كوردی ب هەلبەستا بڕگەیی دەستپێكریه، ئەدیب چەلکی چەند مفا ژ رما هەلبەستا فولكلۆری كوردی وەرگرتییە بۆ ئافاكرنا تیکستین خوە یین لیریکی؟

ئەقە پسیارەكا گرنگە و دخوازم پیچەکی ب درێژی بەرسقئ بدەم، داکو رەهین مفاوەرگرتنا من ژ رما هەلبەستا سترائین فولكلۆری باشتر دیارببیت. د نقیسینا هەلبەستا سترائیدا دو خالان باندۆرەكا مەزن ل سەر من هەبوویە و بەردەوامە :

هەردو ئالی یین

كیش و سەروایئ

قە، من مفایەكئ

باش ژ فورمئ

هەلبەستا سترانا

فولكلۆری كری یە

ئیک: جفاقا بابئ من و خاندنا منا ئایینی (حەتا دەرچوونا من ژ کۆلیژا شەریعئ ل زانکۆیا بەغدا). ئەز ژ بنەمالەكا ئۆلی، ئایینی مە، باب و باپیرین من مەلا بوون. بابئ من هەردەم هەلبەستین کلاسیکین كورد (ب تاییەتی ژئ یین مەلایئ جزیری، فەقیئ تەیران، مەلایئ باتەیی، شێخ نورالدینئ بریفکی، مەلا خەلیلئ سیرتی و ئەحمەدئ نالەبند) ب ئاوازین دەرۆشی یین كوردی بۆ جفاقئ دگۆتن. ئانكو هەر ژ دەسپێكئ فیانا شیعر و ئاوازین كوردی د هەبوونا مندا مەزن بوون.



ئەدیب چەلکی، مەیدانا التحریر بەغدا

چییه؟ بۆچی هەلبەست ژ هەموو پینکەتەیین دی گرتگرتە؟

بەلێ ب دیتنا من وەسایە (د ستانێدا هەلبەست شاھە و رەگەزێن دی یێن وی وەزیرن) چونکی کانێ چەوا وەزیرێن شاھی هاریکاریا وی دگەن داکو دەستەهلاتا وی جوان ب رێقە بچیت و هەرئ سەرکەفتی بیت. رەگەزێن دی یێن ستانێ ژێ (دەنگێ خۆش، موزیک، ئاواز، ئاویێ ستینێ و قیدیۆکلیپ...هتد) هاریکاریا هەلبەستی دگەن داکو پەياما وی جوان بگەھیته گوهداراو بینەرا. ژبەر هندی، ل چاخێ هزرا چیکرنا ستانەکی ل جەم ستانێژەکی پەیدا دبیت، پیدقی یە بۆ خۆ ل هەلبەستی باش بگەریت، بەری هەر پینگافەکا دی. ئەفە ژێ ئیکە ژ تابهتەندی یێن ستانێژێ رەوشەنبیر. پەیداکرنا پەیفا باش، پاشی ئاوازا باش و رەگەزێن دی.

چیرۆکا گرتنا ته چهوا بوو ل سال ۱۹۸۲ ئی؟

ئەز ل کۆلیژی ل

بەغدا گرتم و برمه

ئەمنا گشتی ل

بەغدا. بۆ هەياما

۷۲ رۆژان ئەز د

زیندانی هیلام

مژارا زیندانی گەلەک ب کورتی ب فی ئاوی بی بوو : ل داویا سال ۱۹۸۱ ئی دگەل گەرمبونا شەری عیراقی و ئیرانی، گەلەک بەلاقوکین هیژین بەرهنگارین عیراقی (هیژین ئۆپۆرۆسیون) ل بەغدا هاتنە بەلاقکرن. سیخوړین رژیما سەدام دەست ب گرتنا خویندکارین سەربخۆ (مستقل)

ل زانکۆیان کر ب تاییەتی ئەوین گومان ل سەر هەوی و نەبووینە بەعسی و نەبووینە (الجیش الشعبی). ل ۲۷ مەها ۲ ل سال ۱۹۸۲ ئی (کو سالانا داویا خاندنێ بوو) ئەز ل کۆلیژی ل بەغدا گرتم و برمه ئەمنا گشتی ل بەغدا. بۆ هەياما ۷۲ رۆژان ئەز د زیندانی هیلام و باش هاتە نازاردان. ئیک خویندکاری ناسیار (مارف عمر گول، کو خەلکێ کەرکوکێ بوو، و خویندکاربوو ل قانونی دگەل کاک موئەبەدی وان) ل وی زیندانی بوو، دیوارەکی نزم و سەربەدایی د نافبەرا مەدا هەبوو، لەوا من ب دەنگی ئەو ناسکر و دگەل ئاخفتم، ئەو زویتر ژ من هاتە بەردان، پشتی هنگی من زانی کو شیخین تەریقەتا کەسنەزانی ل کەرکوکێ هاریکاریا وی کربوو. سویخوړین ئەمنی تشتەک ژ من نەدزانی و نەشیان چ اعترافا ژ من چیکەن. ب راستی ژێ من چ پێوەندی یێن فەرمی دگەل چ هیژین سیاسی ل کوردستانی نەبوون.

بکارتینانە، ب دیتنا من ئەو باشترین فورمە بۆ ستانانا رەمی (یا دیلانا) چونکی ئەگەر ستانێژ هەوجەوی دوجاریکرنا (تکرار) ریزکان ب بیت، پیدقی سەروایەکا دی ناییت د ئیک بەندا ستانێدا. من هەلبەستی جوت سەروا و سێ مالکی ژێ نقیسی نە، لێ ب ریزەبەکا کیم. ب دیتنا من سێ مالکی فۆرمەکی کوردی یە و ژ ئافراندا کوردایە، چونکی د ناغ ستانین کوردیدا گەلەکی هاتیە بکارتینان و د قەول و سەبەقین کوردین ئیزیدیدا ژێ گەلەک هەیه. سێ مالکی ئەوە کو سەروایا سێ ریزین شیعی ئیک بیت. بۆ نمۆنە شعرا من (شاهزنا رۆژەلاتی) ئەوا هونەرمەند زەکە ریا عەبدوللا کرێه ستان :

های لێ رندی لێ رندی

بەژنا زراف بلندی

رەوشا بازارو گوندی

سنەو کەرمانشاهی یە

هەیفە شەفا ساهی یە

تریفەو رۆناهی یە.

ژ دیوانا (دارا چل ئاواز) هەلبەستا شاهزنا رۆژەلاتی.

د پێشەکیا "پیلستانکین کۆچەر" دا تو دیژی، هەلبەست شاها ستانێ یە و رەگەزێن دی وەزیرن؟ مەرەما تە پێ



ل دهستی چهپن بۆ راستی محسن قوچان، ئەدیب چەلکی، رحەمەتی
فەهیل ئامیدی و کەسەکن دن. بەغدا

من هاتبوونه وێری و چوو بوونه ئیرانی و موئەبەد چوو بوو
سوری، پاشی ل سوید بنه جهبوو. لئ من هەقالین خۆ عیما
جەمل و فوزی عەبدولقادر هروری ل باره گاین لقا ئیک
دیتن و و گەلەک کەیفە من هات و ئەم پیکشادبووینە فە.
ل وێری ئەز بوومە نوینەرێ پارتی ل راگە هاندنا بەرەپن
دیموکراتی عیراقی (جود) و مە روژنامەکا کوردی ب نافی ری
یا سەرکەفتنی (طریق النصر) ب زمانین عربی و کوردی، ب
تبیین ئارامی و لاتینی (وەکی ئۆرگانا بەرە) چاپ و بە لافکر.
پشتی هنگی ئەز چوو مە ئیرانی و زفریمە خواکورکی و وەکی
پیشمەرگە مامە ل کوردستانی و نە چوو مە دەر فە و لاتنی.
دگەل سەر هلدنا بەهارا ۱۹۹۱ ئی ئەم وەکی پیشمەرگە هاتینە
دەفەرە بە هیدینان پشکداری سەر هلدانی بووین. ل دەوکن
پشتی ۹ سالان ژیک دابرنی من کاک موئەبەد تەیب دیتە فە
(کو ژ سوید هاتبوو) و ئەم بدیتنا هە فەدو شاد بووینە فە.

**باندۆرا زیندان کرنا تە ل سەر هزر و هەلبەستین تە
هەبوو یە؟**

بیگوما ژیا نا زیندانی باندۆرەکا مەزن ل سەر ژیا نا من
و بەر هەمین من ژێ هەبوو. لئ مخابن قەلەم و کاغەز د
یاساغ بوون. لەوا من هەلبەستەک د زیندانی د (د خیالا خۆ
دا ب نافی (پەیف دیوارا دسمن) نفیسی و ژبەر کر. چاخن
ئەز دەرکەفتی من ئەو شیعر ئیخستە سەر کاغەزی و ل سال

چیرۆکەکا درێژە و ئەف مژارە پیدفی پەرتۆکەکن یە. لەوا
درێژناکەم. پشتی چ تشت ل سەر من ئیسبات نە کری، براین
منی مەزن (محەمەد محەمەدعەلی) کو نەما یە و رحەمەتا
خودئ ل سەر بیت (دگەل براین منی ژ وی بچوکتەری :
حەجی بەرۆ محەمەدعەلی پیکفە هاتنە بەغدا) بوویە
کەفیلئ من. پشتی ۷۲ روژین پر نەخۆش ل ۱۰ مەها ۵ ل
۱۹۸۲ ئی ئەز بەردام. بەری من بەردەن گۆتە من (ئەو دەمی
تو ل فێری بووی ژ بیربکە، لئ کانئ تە چ داخواز هەنە ؟
من گۆتی من چ داخواز نینن، تنی من فەگەرینن کولیا من،
چونکی بیگومان ئەزی فەسل کری. گۆتە من باشە و ئەم دئ
کیتابی هنیڕین بۆ کۆلیژا تە، کو فی دەمی تو یی مەوقوف
بووی ل جەم مە. دەه روژ مابوون بۆ ئمتحانیت دویمایین،
ئەز دگەل براین خۆ دو روژان چوو مە گوندی و فەگەر یام
کولیی و من ئیمتیحان کرن و ناجح بووم و من خاندنا خۆ
تەمەکر و شەهادا بە کالوریوس ب زمانن عەرەبی و شریعەتیدا
وەرگرت. چاخن ئەز ژ زیندانی دەرکەفتیم، ل دەوکن من
پساراکا موئەبەد تەیب و هەقالا کر. هەقالان گۆتە من
و هختی تو و هەندەک خویندکارین زانکو یا بەغدا هاتینە
گرتن، موئەبەد تەیب و عیما جەمیل ژ بەغدا دەرکەفتن و
چوو نە نافی شوپەش، گەلەک کەیفە من هات کو ئەو چووین،
چونکی بیگومان هەردو دسەربخو بوون و نەبوونە جیش
الشعبی و مروفتین پیچەکی بیهنا نەرازیبوونئ ژئ هاتبە،
دگرتن. ل دویمایینا سالی من و هەقالی خۆ سەعید دیرەشی
ل بەغدا دکتۆر بەدرخان سندی ل قەهوەخانەکی ل جادا
الرشید دیت و مە خاترا خۆ ژئ خاست و مە گۆتی (خلاس و
ئەم دئ گەهەینە ریزین شوپەش) دکتۆری هەندەک شیعرین
خۆ دانەف من و گۆت سلاقا ل کاک موئەبەد تەیب بکەو
فان شیعران ژێ بگەهینئ. ل نافەراستا مەها دەها ۱۹۸۲ ئی
ئەز و هەقالی خۆ سەعید دیرەشی (کو وی ژئ کۆلیژا الفقه
ل ناخەف خلاسکروو) ب ئیکجاری ژ بەغدا دەرکەفتین و
چووینە مالیت ل خۆ دەفەرە ئامیدی و چووینە نافی
ریزین شوپەش. گوندی دیرەشی پیچەکی دویری کۆنترۆلا
حکومەتی بوو، لەوا سەعید مال گوندی. ل دویمایینا مەها
دەها ۱۹۸۲ ئەز چوو مە باره گاین لقا ئیکا پارتی ل کۆماتە
(ل ئەو جەه روبرای خابیری دەپتە نافی خاکا باشور) کو
وی سەر دەمی دکتۆر جەرگیس حەسەن خەنسی بەرپرسی
لقا ئیک بوو. موئەبەد تەیب و محەمەد حەمە مۆکری بەری



ژ دهستی راستی شیخ زیدو باعهدری، ئەدیب چەلکی، مامۆستا فەتاح، مامۆستا جمال خەزنەدار، سعید دێرەشی و عبدالله جندی. ل باره‌گای کۆمەڵا دۆستینیا کورد و ئەمانا ل پۆرتۆپ ل ئەمانیا

و نه‌چاربووین گه‌له‌ک کارا ب هه‌فرا بکه‌ین. ل گه‌له‌ک جهان من کارێ روژنامه‌فانیی کری یه، بو نمۆنه ل سالا خاندنی یا دوی ل زانکۆیا به‌غدا (ل سالا ۱۹۷۹) ئی من و هه‌فالی هێژا موئه‌یه‌د ته‌یب پینکفه پستی ده‌واما کولی، ئیثاریان ل ده‌زگه‌ها ره‌وشه‌نبیریا کوردی ل به‌غدا کاردکرو سه‌رپه‌رشتی یا پشکا کرمانجی دکر. دگه‌ل مامۆستای هێژا فیل میگهی حاجی (کو ئەو کارمهندی فه‌رمی بوو ل وێری). ل ناف شوهرشی ژێ من کارێ راگه‌اندنی و روژنامه‌فانیی کری یه. لئ سه‌ربوورا هه‌را مه‌زن ئەو بوو یا ل ده‌وکی چیبووی، کو ئیکه ژ وان کارین ئەز شانازی پیدکه‌م. ل سالا ۱۹۹۳ ئی

ل ناف شوهرشی ژێ

من کارێ راگه‌اندنی و

روژنامه‌فانیی کری یه

ئەز بوومه کارگێری لقا ئیکا پارتي ل ده‌وکی. بیروکا ده‌ریخستنا روژنامه‌کی ل ده‌وکی هه‌زا من بوو، و ل کۆمبوونه‌کا لقی ئیکی پارتي ل ده‌وکی (کو وی ده‌می

باره‌گه‌هی لقی ل نژیکی خه‌سته‌خانا که‌فنا ده‌وکی بوو. مامۆستا فازل میرانی به‌رپرسی لقی بوو. مامۆستا قادر قه‌چاغ جیگرێ به‌رپرسی لقی بوو) من ئەف بیروکه پیشنیارکر و مامۆستای هێژا فازل میرانی و ئەندامین لقی په‌سه‌ندکر. ل ده‌سپیکتی سی - چار نافه‌ک هاتنه‌ گه‌نگه‌شه‌کر، لئ ل داوین ژبوونا زیندیکرنا شوهرشا گولانی ناف (گولان) ل سه‌ر پیشنیارا مامۆستا فازل میرانی هاته‌په‌سه‌ندکر. پستی کۆمبوونی ئیکسه‌ر ئەز چوومه وه‌زاره‌تا ره‌وشه‌نبیری ل هه‌ولێری (کو وی ده‌می نهمر شیرکۆ بیکه‌س وه‌زیر بوو)

۱۹۸۹ د ئیکه‌مین دیوانا من (شه‌ف ستراین زی) دا ل ناف پیشمه‌رگه‌ی چاپ و به‌لاقبوو. هه‌روه‌سا هه‌لبه‌سته‌کا دن ژێ پستی ئەز هاتیبه‌ به‌ردان، من ل سه‌ر زیندانی نفیسی یه و ب ناف (۷۲ روژ) و د ناف هه‌لبه‌ستین دن ژێ گه‌له‌ک جارا من ئاماژه ب زیندانی کریه. ب راستی ژێ وه‌کی نازم حکمه‌ت دیژیت : زیندان پیشه‌یه‌کا پر ب زه‌حمه‌ته.

ژبلی نفیسینا هه‌لبه‌ستی و پیشمه‌رگه‌یه‌تی، د بیافی روژنامه‌گه‌ری ژێ ته‌ کارکریه‌؟

دیژن مامۆستا (معلم) یین سه‌رده‌مین که‌فن (ل ده‌ورانا کۆماری یا عبدالکریم قاسم و پنه‌هل) چاخنی ل گوندان ده‌اتنه دامه‌زرین (تعیین دبوون) نه‌ تنی مامۆستایی دکر، به‌لکی نیف دختوری ژێ دکر، هه‌ندکه‌ سه‌رتراشی ژێ دکر و سه‌ری بجویکا ژێ د تراشت و دیژن که‌ته‌کا

من هه‌لبه‌سته‌ک

د زیندانییدا

خیالا خو دا ب

نافی (په‌یف دیوارا

دسمن) نفیسی و

ژبه‌رکر

کیم ژ وان ناله‌ندی ژێ دکر. چیدبیت پیچه‌کا مباله‌غی د فی ناخفتنییدا هه‌بیت، لئ تشته‌ک بی بنیات ناھیته‌ گۆن. ئەز دکارم بیژم ژبه‌ر نه‌بوونا بسپۆری و نه‌فه‌رمیوونا زمانێ کوردی و نه‌بوونا چ کیانین کوردی نفیسکارین ده‌سته‌یا ئیکنی (الرعیل الأول) ژێ گه‌له‌ک کار ب هه‌فرا دکر. ژ ئالییه‌کی فه‌هه‌لبه‌ستفان بوون، ژ ئالییه‌کی دن فه‌فه‌کۆله‌ر بوون، ژ ئالییه‌کی دن فه‌ دیرۆکنفیس بوون و دگه‌ل فان کاران هه‌میان گه‌له‌ک جارا روژنامه‌فانی ژێ دکر. ئەفه‌سه‌ری مه‌ ژێ هات



و من داخوژنامهک ب نافئ خو پيشکيشی وهزارهت کر و ئيجازا روژناما گولان ل سهر نافئ خو (وهکی سهرنقيسکار) وهرگرت، کو نها ژي دانا نهلسی يا ئيجازا (گولان) ئ ل جهم من پاراستی يه و ل سهر نافئ منه. پشتی هنگی ب ههيامهکی ههفالیئ راگهاندنا مهركهزی داخوژکر کو نافئ (گولان) بو وان بیت و ئەم بو خو نافهکئ دی ههلبژيرين. ل دهسيپکئ ئەم گهلهک عاجزبووين، لئ پشتی هنگی ئەز دگهله ماموستا حهبيب كهلهش كهفتم گهنگهشئ و من گوئئ گرنگی نه د نافيدا يه، بهلكی گرنگی د روژناميدايه و دهوك - ژبهه تايبهتمهندی يا زارافئ کرمانجی - پيندقی روژنامهکی يه، چونکی زمان ب ريکا روژنامان پيشدکهفیت و روژانه دئ ئيديهم و پهيفين نوی هينه د ناف زمانيدا و زارافئ کرمانجی دئ گهلهک پئ دهولهمهنديت. من نافئ (پهيمان) پيشنيارکر و ژ لايئ ماموستا يين هيژا فازل ميرانی و حهبيب كهلهش و ئەندامين لقي فه هاته قهبولكرن. ئەو بوو جارهكا دی ئەز چوومه ههوليرئ و من داخوژنامهكا دی پيشکيشی وهزارهتا رهوشهنيبري کرو (کو ئەز ئەديب چهلكی سهرنقيسکار بم و ماموستا حهبيب كهلهش خودانئ ئيمتيازئ) و من ئەف ئيجازه ژي وهرگرت و هاتم دهوكئ و مه دست ب بهرههفی يان کر بو دهرئخستنا روژناما حهفتهیي (پهيمان) کو ههژمارا ئيکئ ل ۱۱.۷.۱۹۹۴ روژناهی دیت و بوويه جهئ خوشحالييا ههموو خهلكئ دهوكئ و دهفهره بههدينان (تیبيني: نافئ من ل سهر روژنامئ ب فی رهنگی يه : ئەديب نادر. کو نادر پاشنائئ بنه مالا منه). هندهک ههفالیئ دی ژي بو ستافئ روژنامئ هاتنه دهسنيشانكرن (ئهوين ل بيړا من: هيژايان بههجهت هرورئ سكرتيرئ نفيسينئ، رهشيد فندی، مسه دق توؤفی، رهحهتمه رهمهزان عيسى، ئيسماعيل بادی ل دهستهيا نفيسينئ) دگهله هندهک ناف ل بيړا من نه مابن داخوژا ليبوورينئ ژ وان دهگهه. پشتی هنگی ئەز گهلهک گهريام بو پهيداكرنا جههکی بو روژنامئ. ب هاريكاريا هيژا بابهكر زيباري و پيشنياراي وي، جهئ كهفئ روژنامئ (ل نيغهكا باژيرئ ل پشت مهركهزئ پؤليسان، کو نها بوويه پارک) بو مه هاته دهسنيشانكرن و مه ژي خو بهرههفكر و دهست بكارئ خو کر.

بهرهري ئيکئ يئ ژماره ئيک ژ روژناما پهيمان، کو ئەديب چهلكی سهر نفيسهري روژنامئ بوو

باژيرئ دياربهكرئ ل ۰۶.۱۹.۰۹ دهريخستى و من خوياكرهيه كو ئەف پهيمانا مه ژي دريژه پيندانا ريكا روژنامهفانين بهدرخانييان و تهفایا كوردستانئ يه. ل دهستپيکئ ل ههموو روژين دوشه مبي پهيمان دهردكهفت، لئ پشتی هنگی مه بريار دا كو ل ههموو روژين چارشه مبي دهركهفیت، چونکی روژا چارشه مبي يا كوردانه و ل جهم كوردين ئيزدی ژي ههتا نها يا پيروزه.

دووماهيك بهرهه مئ ته چيه، ههم وهكو ديوان ههم ژي وهكو كارئ هونهري؟

سترانا داستانی يا (عيسئ دهلا) مزگيني يه
نها سن ديوانين شيعرا ب نافئ (پيشمه رگه) كو ۲۰ ههلبهستان پيكهاتي يه و (پهري و فه نار) كو ژ ۴۰ ههلبهستان پيكهاتي يه و ئيكا وهرگيپراي ژي (ههلبهژاردهكا شيعران ژ ههموو كارين من) كو من ب خو وهرگيپراينه سهر زمانئ عه ره بي، دناماده نه بو چاپكرئ و هيقيدارم ل ۲۰۲۴ ئ روژناهيئ بيبنن. كارين هونهري ژي، ئەز دكارم بيژم كاروانئ بهرهه مان يئ بهردهوامه و سالي چار - پينچ ستراينئ باش ژ ههلبهستين من دهينه مهيدانئ ل سهرانسهری كوردستانا مهزن، لئ قئ جارئ كارهكئ ههري گرنگ و مهزن د دهستين مهدا يه (دگهله ههفال و هونه رهمه نديئ هيژاو ب روومهت حهسون شهريف). سترا نهكا داستانی - ديروؤکی يه ب نافئ (عيسئ دهلا) كو ئەف كهسه فهيله سوئه كئ مللی بوو، و ئاقله مندو وهزيړئ بههرام پاشايئ مهزن (ميرئ بههدينان ل ۱۷۱۴ - ۱۷۶۸ ز) بوو. سترا ن ژ پهيفين منه و ئاواز و ستري نا حهسه ن شهريف. ل ستهنبولئ موزيكا وي يا هاتييه چيكرن و كاك حهسه ن ژي ل ستوديويه كا ستوكوهوم دهنگئ خو



ههلبه ستفان ئەدیپ چەلکی و موزیکژەنێ ناقداری کورد، دلشاد محەمەد سەعید ل دەهۆکی



ههلبه ستفان ئەدیپ چەلکی ل سەر ئارامگهها "عومەر خیام"ی ل ئیرانی

بۆچوونا ته ل دۆر کار و بهرهمین ئەفان نافان چیهه:
ته حسین تهها، دلشاد محەمەد سەعید، فهیسهل مستهفا
حاجی، حەسەن شەریف، زەهەریا عەبدوللا؟
ل بارا وان نافین ته گۆتین :

تیک - تحسین تهها ریبهری سترا نو ی کوردی یه و خاندنگهههکا نو ی مهزنه. هەر وهسا سهرکیشی و دهسپیکا سترا نو ی نیشتمانی یه. تیکهمین سترا نو ی خۆ (ئاشکراناکه م) کو ژ په یف و ئاوازی وی یه، ل سالا ۱۹۵۸ ت گۆتی یه. ل سالا ۱۹۶۰ ههردو سترا تین خۆ (دهردۆ) و (بلا ئەز بهرم) ل ئیزگی کوردی ل بهغدا تۆمارکرینه. کو وی ده می خویندکار بوو ل ریژا تیکن ل په یمانگهها هونهرین جوان ل بهغدا. پشتی هنگی گهلهک سترا تین خۆ یین دهسپیکن (وهکی دهنگی پۆری، بهژنا دهلالن) ل ۱۹۶۲ ل ئیزگی کوردی ل بهغدا تۆمارکر ی نه. ئافراندین مهزن د سترا نویدا کرینه. ئەز دکارم ببیژم تیکهمین کهسه ل قهزا ئامیدی (بهلکی ل دهفەرا بههدینان ب گشتی ژ)

دلشاد محەمەد

سەعید ریبهری

موزیکا ههچهرخا

کوردی یه

چوو په یمانگهها هونهرین جوان ل بهغدا - پشکا دراما و شانۆین، کو حهتا نوکه ژ ی هندهک کهس نهویرن زارۆکین خۆ فریکه نه وی په یمانگهه و دبیزن حهرا مه. ئەفه ب تنی بهلگه یهک دیاره ل سەر ریبهری و دووری بی و ههرا گهشا وی

تۆمارکر ی یه. قن جار ی من و کاک حەسەن (ئەم هەردو وهکی کورین دهفەرا ئامیدی) مه ویژدانا خۆ بهران بهر تهفایا خه لکی بههدینان و میرگهها وی و پایتهختی میرگهه ئامیدی، ئارام و رحهت کر یه و کارهکی دهوله مهند و بهادار چیکریه. سترا ن (وهک موزیک و دهنگ) خلاسوویه و خودی هزکته ل ده مهکی ئیزیک دی دهست ب وینه کرنا دیمه نین فیدیۆکلیپا وی کهین و مه ل بهره ل بهارا ۲۰۲۴ ت بهلاقهین. چارینا دهسپیکا وی دبیزیت :

تحسین تهها

ریبهری سترا نو ی

یا کوردی یه و

خاندنگهههکا نو ی

و مهزنه

بههدینان دیروک دیرین

میرگهه ل ۱۳ ت زاین

ئامیدی واری میدی یان

قوبا زانکو یا زاین



کانیا ئەڤینى

گەر پشیتی تە ئەز نەرم
 تلیا گوستیركى دى بىرم
 دا جارهك دى ل قى جیهانی
 عەشقا كەسى نەهەلگرم

*

شەنگەبى پۆر زىپىرىنى
 لیڤین تە کانیا ئەڤینى
 كەنگى دى ب مستا هەلینین
 وى شەرابى مەیا ژینى

*

پاهیز هات و سۆلین وەریان
 دلین مە ل کۆفانا چەریان
 ژ گەرما عەشقا من و تە
 عەردو عەسمان بۆ مە گریان

*

ئەف عەشقا ھندە كەڤنارە
 رى ناچنى نىینە چارە
 ھندى دبوورن سال و زەمان
 ھەردەم یا خورت و سىيارە

دھۆك : ۱۹ / ۵ / ۱۹۹۴

پەيڤ : ئەديب چەلكى

ئاوازو سترین : حەسەن شەریف